

STUDIA PSYCHOLOGICA

THEORIA ET PRAXIS

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Warszawa 2019

**UNIwersYTET KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO
W WARSZAWIE**

INSTYTUT PSYCHOLOGII

**TOM 19
NUMER 1
2019**

REDAKTOR NACZELNY:

JAN CIECIUCH, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

RADA NAUKOWA:

W. KEITH CAMPBELL, University of Georgia, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej

DAVID ENTWISTLE, Malone University, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej

HENRYK GASIUL, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

HUBERT HERMANS, International Institute for the Dialogical Self, Holandia

ANDRZEJ JAKUBIK, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie, Polska

PETER JONASON, Western Sydney University, Australia

HELMUT LÜCK, Fern Universität in Hagen, Niemcy

JOHN MALTBY, University of Leicester, Wielka Brytania

PETER SCHMIDT, University of Giessen, Niemcy

ANDRZEJ STRZAŁECKI, Uniwersytet Humanistycznospołeczny SWPS, Polska

JAN F. TERELAK, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

MICHELE VECCHIONE, Sapienza University of Rome, Włochy

MAGDALENA ŻEMOJTEL-PIOTROWSKA, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

REDAKTOR STATYSTYCZNY:

ELŻBIETA ARANOWSKA, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

REDAKTORZY JĘZYKOWI:

ANNA POSTAWSKA, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

LESZEK LECHOWICZ, Northeastern University, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej

ADMINISTRATOR STRONY WWW:

DOMINIK GOŁUCH, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

REDAKCJA STUDIA PSYCHOLOGICA: THEORIA ET PRAXIS

Instytut Psychologii UKSW

ul. Wóycickiego 1/3 bud. 14

01-938 Warszawa

e-mail: studia_psychologica@uksw.edu.pl

SKŁAD I ŁAMANIE:

Studio DTP Academicon | Patrycja Waleszczak

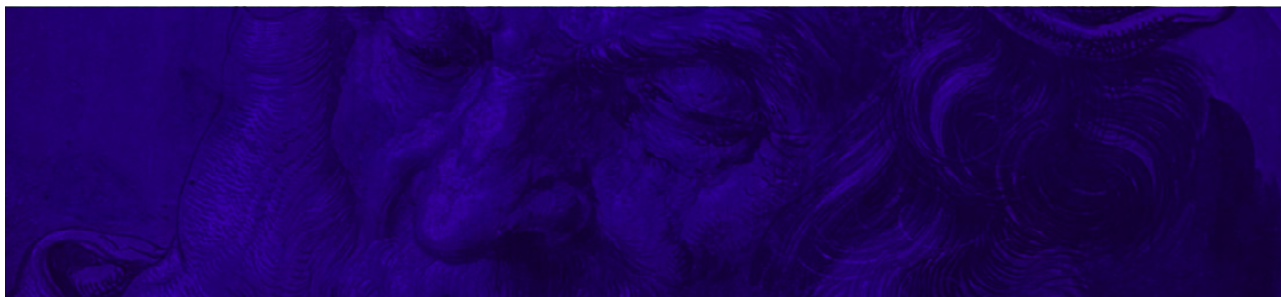
dtp@academicon.pl | dtp.academicon.pl

KOREKTA JĘZYKOWA:

Anna Postawska

WWW: <http://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/sp/>
ISSN (PRINT): 1642-2473 ISSN (ONLINE): 2449-5360

SPIS TREŚCI

5

Peter Jonason
Rachel Bulyk

WHO USES TINDER?:
THE DARK TRIAD TRAITS,
ATTACHMENT,
AND MATE VALUE

Tinder

Psychopathy

Narcissism

Machiavellianism

Attachment

Mate Value

Sex Differences

17

Marcin Kłosowski

POCZUCIE TOŻSAMOŚCI
MŁODZIEŻY DORASTAJĄCEJ.
BADANIA JAKOŚCIOWE

Poczucie tożsamości

Dorastanie

Badania jakościowe

WHO USES TINDER?: THE DARK TRIAD TRAITS, ATTACHMENT, AND MATE VALUE

PETER JONASON*

Western Sydney University, Australia

RACHEL BULYK

Western Sydney University, Australia

ABSTRACT

Modern dating life has been changed with the advent of smartphone-based applications like Tinder. One way to identify who uses these applications is to compare the personality traits of users to non-users. In two brief studies ($N = 581$) we compared Tinder-users to non-users in individual differences associated with short-term mating (i.e., psychopathy, Machiavellianism, narcissism [the Dark Triad traits], and anxious attachment) and mate value. We revealed that the men who were Tinder users were especially high in psychopathy and narcissism and women who were Tinder users were especially high in anxious attachment and rated themselves as unsuccessful in finding relationship partners. While exploratory in nature, we suggest that men who are characterized by antisocial traits may use Tinder for opportunistic mating goals whereas women who have struggled to find relationships may use Tinder as a compensatory mating tactic.

TINDER
PSYCHOPATHY
NARCISSISM
MACHIAVELLIANISM
ATTACHMENT
MATE VALUE
SEX DIFFERENCES

KEYWORDS

6	IS TINDER ABOUT CASUAL SEX?
7	TINDER AS A "LAST RESORT"?
9	METHOD
9	Participants
9	Procedure
9	Measures
10	RESULTS
11	DISCUSSION
12	Limitations and Conclusions
13	REFERENCES

About a decade ago, the dating world was changed drastically with the advent of Tinder (Duggan & Smith, 2014; Duguay, 2016; Sales, 2015). Tinder is an application that people use on their smartphones to enable them to meet new people for potential relationships. It relies on the Global Positioning System in people's smartphones, allowing them to connect with others within a pre-determined distance from them. People create picture-heavy profiles to entice potential suitors to "swipe right" (i.e., to choose) for them. This approach to dating is distinct from "traditional" forms where people go to physical places like nightclubs, churches, and libraries (Jonason, Foster, McCain, & Campbell, 2015) to find partners and allows people to relatively passively search for new partners who are near them for sex or love. Given the novelty of this approach to relationships, there has been considerable research on who uses and why they use Tinder (e.g., Clemens, Atkins, & Krishnan, 2015; Timmermans & De Caluwé, 2017a, 2017b) and even how people abuse and bully one another in these online dating spaces (e.g., March, Grieve, Marrington, & Jonason, 2017). We capitalize on this research trend and attempt to provide new information about who uses Tinder, replicating and qualifying some effects and extending it by including other variables yet to be examined.

IS TINDER ABOUT CASUAL SEX?

Research and stereotypes agree about Tinder; it is often used for casual sex (see Gatter & Hodkinson, 2016; Sevi, 2019). For example, Tinder use is associated with promiscuous sexual attitudes (i.e., sociosexuality), risk-taking, and limited sexual disgust (Botnen, Bendixen, Grøntvedt, & Kennair, 2018; Sevi, 2018; Sevi, Aral, & Eskenazi, 2018). This suggests those who are more likely to be interested in casual sex are ones most likely to be present on Tinder. In addition, the reasons people self-report for using Tinder focus on casual sex motives including seeking new partners (Carpenter & McEwan, 2016; Daneback, Månsson, & Ross, 2007; Sumter, Vandenbosch, & Ligtenberg, 2017). Assuming people use Tinder for casual sex, we would expect those who are biased towards liking and pursuing casual sex to use Tinder.

The Dark Triad traits of narcissism (e.g., vanity and self-centeredness), Machiavellianism (e.g., manipulation and cynicism), and psychopathy (e.g., callous social attitudes and amorality) along with anxious attachment (e.g., relationship insecurity) are linked to casual sex attitudes and behaviors (Brennan & Shaver, 1995; Jonason, Li, Webster, & Schmitt, 2009; Schmitt & Jonason, 2015; Sprecher, 2013). Those characterized by the Dark Triad traits (for review see Koehn, Okan, & Jonason, 2019) have a willingness to lower their standards in their sex partners (Jonason, Valentine, Li, & Harbeson, 2011) and have promiscuous sociosexual attitudes (Jonason et al., 2009), suggesting they may be present on Tinder if joining up is at least partially motivated by casual sex. Indeed, those who use Tinder appear to be higher in the Dark Triad traits and have casual sex motives (Sevi, 2019; Timmermans, De Caluwé, & Alexopoulos, 2018). However, there is an additional reason to expect those who use Tinder to be high on the Dark Triad traits. These traits are linked to various manifestations of aggression including online coercive sexual behavior (Duncan & March, 2019) and cyberbullying (March et al., 2017). The nature of the application (like most dating applications) unintentionally promotes the active exploitation and abuse of

others with features like limited feedback from others during and after interactions and the veil of anonymity may make this online niche particular appealing to those set on taking advantage and abusing others. Given that the Dark Triad traits may enable people to be simultaneously aggressive and sexual towards others—both fundamental aspects of their personality—we expect those who use Tinder to be higher on the Dark Triad traits than those who do not (H1).

Beyond replicating the differences related to the Dark Triad traits, we extend this to include attachment and mate value. In contrast, to the Dark Triad traits, those who have an insecure or anxious attachment pattern may engage in casual sex for different reasons, potentially doing so out of a need to connect with others. Attachment is a set of relationship expectancies derived from childhood experiences (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978; Hazan & Shaver, 1987; Shaver & Brennan, 1992) which may play a role in decision-making in relationships (Batholomew & Horowitz, 1991; Milkulincer & Shaver, 2003) and may account for why people engage in casual sex (Brennan & Shaver, 1995; Schmitt & Jonason, 2015; Sprecher, 2013). Anxiously attached people have a need to be loved as a substitute for an erratic relationship with a caregiver and, therefore, may engage in casual sex whereas avoidant people have developed an ambivalence to relationships because of a lack of positive interactions with caregivers (Batholomew & Horowitz, 1991; Schachner & Shaver, 2004). Indeed, anxiously attached Rhesus monkeys (*Macaca mulatta*) try to have sex but are often inept whereas avoidantly attached monkeys simply withdraw from sexual and social life (for review see Cassidy & Shaver, 1999). If those who use Tinder are looking for casual sex, they may be more anxiously attached than those who do not use Tinder (H2).

In addition, we also expect these effects to depend on the sex of the Tinder user. For instance, men are better characterized by the Dark Triad traits around the world (Jonason et al., 2017) and are more interested in casual sex (Buss & Schmitt, 1993) than women are. As part of their short-term mating agenda, men high on the Dark Triad traits may be especially likely to be on Tinder if Tinder is used for casual sex encounters; there is less evidence that men are more aggressive than women are online (March et al., 2017) making the aggression motive less likely. That is, because the traits facilitate short-term mating in men more than women (Jonason et al., 2009; Jonason et al., 2011), male Tinder users should be better characterized by the Dark Triad traits than non-users (H1a). In contrast, because boys might respond to insecure attachment differently than girls do, female Tinder users might be more anxiously attached than non-users (H2a). Problematic childhood conditions (e.g., father absence) may encourage boys to become antisocial (e.g., psychopathy; Jonason, Lyons, & Bethell, 2014) whereas similar conditions for girls may lead to an increased drive to connect as seen in promiscuous behavior (Kruger & Fisher, 2008). That is, because of the higher value women place on social connection and family relations compared to men (Jonason & Zeigler-Hill, 2018), women with anxious attachment patterns may seek out casual sex to feel that sense of connection they were missing as a child and may continue to be missing as adults.

TINDER AS A “LAST RESORT”?

Despite the popularity of Tinder (and other dating applications), we suspect that people would rather meet the “old fashioned” way like in bars or at school (Jonason, Foster et al., 2015). The adoption of dating applications like Tinder have introduced a variety of new problems like “bread-crumbing” (i.e., having little bits of conversations to keep a potential partner on the hook without engaging too much), “ghosting” (i.e., vanishing in the middle of a conversation with no explanation), “cat-fishing” (i.e., falsely representing oneself), and

“dog-fishing” (i.e., faking dog ownership) which are much less problematic, even absent, when two people have met in-person from day one. And yet, knowing these new risks, some people choose to use Tinder. One reason people might do so is that they feel they have few other choices; it is a compensatory mating tactic. People may have struggled and failed so often in live exchanges that they may choose Tinder as a “last resort” to find partners.

Evolutionary psychologists suggest one reason people struggle to find relationship partners is their mate value. Mate value, broadly defined, is related to the qualities a person possesses that are valued by others who might consider dating or having sex with them (Fisher, Cox, Bennett, & Gavric, 2008; Regan, 1998). Those with more mate value are better able to optimize their mating goals because they are more desirable than others; more mate value acts as more bargaining power in sexual economic terms. Those who think they have more value will behave differently in relationship contexts as well. For instance, those with more self-perceived mate value have more relationship dealbreakers (Jonason, Garcia, Webster, Li, & Fisher, 2015) and are more particular with whom they wish to date (Edlund & Sagarin, 2010). Examining related traits like shyness, low self-esteem, desperation, and anxiety (Aretz, Demuth, Schmidt, & Vierlein, 2010; Duggan & Smith, 2014; Kim, Kwon, & Lee, 2009; Kraut et al., 2002; Kraut et al., 1998; Valkenburg & Peter, 2007; Whitty & Buchanan, 2009) have revealed conflicting results, perhaps because mate value is the more salient individual difference. If this is true, those who have used Tinder may report a general lack of success or desirability on the mating market (H3) and if Tinder use is about short-term mating, those who have used Tinder should report lower rates of short-term (e.g., physical attractiveness), but not necessarily long-term (e.g., good parenting ability) mate value (H3a).

Last, we expect that it will be women, more than men, who use Tinder as a compensatory mating tactic. Men tend to be sexually opportunistic (Jonason et al., 2011). Given that women tend to control access to sex (Buss & Schmitt, 1993), men may engage in bet-hedging in their mating efforts regardless of their mate value whereas women, who may be better able to optimize their sexual agenda than men are, can adopt compensatory mating tactics in response to feedback they get from the world (Jonason, Garcia et al., 2015; Regan, 1998). For example, it is women, not men, with a sense of high mate value, who are especially likely to reject partners who are not intelligent enough in their view (Jonason et al., 2019). Men who use Tinder may do so not because of a sense of diminished mate value as much as willingness to try various strategies to optimize their mating success. In contrast, those women who feel they high mate value may think they can find someone in real life, and, therefore, are unlikely to engage in Tinder use. In contrast, it is women who think they have low value who may feel compelled to adopt Tinder in hopes of finding a partner based on their experience with failures in their romantic goals. Therefore, we expect female (not male) Tinder users to be lower in self-reported mating success than those who have not used Tinder (H3b).

We test two main assertions. We test the idea that (1) those who use Tinder are characterized by antisocial personality traits (Sevi, 2019) and have an anxious attachment pattern and that (2) using Tinder is a mating strategy of “last resort” that is engaged in by those who are relatively undesirable as a relationship partner. We examine these effects overall and in men and women.

METHOD

PARTICIPANTS

We collected two Mechanical Turk samples of American participants who were paid (US\$0.50) to participate in two, larger independent studies on personality and relationship psychology (Jonason, Betes, & Li, in press). The minimum sample size in both studies was determined based on the average effect size in social and personality psychology ($r \approx .20$; Richard, Bond, & Stokes-Zoota, 2003) and guidelines ($N \approx 250$) set for reducing estimation error in personality psychology (Schönbrodt & Perugini, 2013). In Study 1, there were 299 participants (45% female, 55% male) aged 18–61 ($M = 32.56$, $SD = 9.44$), who were mostly in some form of serious relationship (56%), were heterosexual (94%), and white/European (72%).^{1,2} In Study 2 (collected one month later than Study 1), there were 282 (59% female, 40% male) aged 18–72 ($M = 34.75$, $SD = 10.85$) who were mostly in some form of serious relationship (74%), heterosexual (94%), and white/European (74%).^{3,4}

PROCEDURE

The participants were informed of the nature of the study. If they gave consent, they advanced through a series of randomized self-report measures and provided demographic details. Upon completion, they were thanked and debriefed. These studies were approved by the ethics committee at Western Sydney University (H14099).

MEASURES

In both studies, we measured Tinder use with a single-item. Participants were asked, whether (yes/no) they had used the dating application Tinder (or similar) in the last year. By asking about use over the last year, we minimized the influence of whether people are in a relationship now and focused on a behavioroid measure of Tinder use. We focused on Tinder in our question given its popularity (Duguay, 2016). Analyses will, therefore, compare (i.e., t -tests) users to non-users on the following individual differences similar to previous work (Sevi, 2019; Timmermans et al., 2018).⁵

In Study 1, we measured the Dark Triad traits with the 27-item Short Dark Triad scale (Jones & Paulhus, 2014). Participants were asked to report their agreement (1 = *Strongly disagree*; 5 = *Strongly agree*) with statements measuring Machiavellianism (e.g., “Most people are suckers.”), narcissism (e.g., “I am an average person.”), and psychopathy (e.g., “I like to pick on losers.”). Items were averaged to create indexes of Machiavellianism (Cronbach’s $\alpha = .81$), narcissism ($\alpha = .80$), and psychopathy ($\alpha = .80$).⁶

¹ Asian (12%), Hispanic/Latino (9%), African/Black (5%), and “other” (2%).

² Older people (by about 3 years) were more likely to use Tinder than younger ones ($t = 2.16$; $p < .05$).

³ Asian (9%), Hispanic/Latino (8%), African/Black (7%), and “other” (2%).

⁴ Younger people (by about 4 years) were more likely to use Tinder than older ones ($t = -2.41$; $p < .05$).

⁵ Results are the same when using biserial correlations.

⁶ Narcissism was correlated with psychopathy ($r[297] = .51$; $p < .01$) and Machiavellianism ($r[297] = .41$; $p < .01$) and psychopathy was correlated with Machiavellianism ($r[60] = .60$; $p < .01$).

In Study 2, we measured self-reported mate value with Li's Mate Value scale (Li, 2017; see Jonason et al., 2019). Participants were asked their agreement (1 = *Strongly disagree*; 7 = *Strongly agree*) with 20 items presented in a randomized fashion. Items were averaged to create indexes of attractiveness as a short-term mate (e.g., "Compared to my peers, I am very attractive or desirable to the opposite sex."; $\alpha = .87$), attractiveness as a long-term mate (e.g., "People seem to be interested in having a long-term relationship with me."; $\alpha = .77$), and a general unattractiveness or difficulty in relationships factor (e.g., "I tend to have a more difficult time attracting potential mates than other people do."; $\alpha = .90$).⁷

RESULTS

In Study 1, most ($\chi^2 = 16.04$; $p < .01$) of the participants had not used Tinder ($n = 227$, 76%) in the last year compared to those who had ($n = 77$, 34%); with no sex difference in use ($\chi^2 = 0.34$). In Study 2, most of the participants had not used Tinder ($n = 217$, 77%), with fewer ($\chi^2 = 17.60$, $p < .01$) having used it ($n = 65$, 33%). In Study 2, there were far fewer women ($n = 27$) who used Tinder ($\chi^2 = 11.05$, $p < .01$; $\Phi = -.20$) as compared to those who did not ($n = 139$), with a smaller difference between men who used them and men who did not. Nevertheless, given the imbalance in cell sizes of users-to-nonusers overall and in each sex, we maximized sensitivity with planned comparisons (i.e., t -tests as opposed to ANOVAs); comparing those who used Tinder to those who did not. We report descriptive statistics in Table 1. Given the imbalance of sample sizes, we urge the reader to (1) use caution in interpreting the null hypothesis tests and (2) focus on effect sizes.

Table 1. Descriptive statistics (M [SD]) comparing Tinder users to non-users on the Dark Triad traits (Study 1), attachment, and self-reported mate value (Study 2)

	Not used dating apps			Used dating apps		
	Study 1					
	Overall	Men	Women	Overall	Men	Women
	$n = 231$	$n = 126$	$n = 105$	$n = 68$	$n = 39$	$n = 29$
Machiavellianism	2.87 (0.81)	2.97 (0.73)	2.76 (0.88)	3.06 (0.70)	3.21 (0.74)	2.86 (0.61)
Narcissism	2.65 (0.77)	2.73 (0.75)	2.55 (0.79)	2.87 (0.65)	3.00 (0.62)	2.71 (0.66)
Psychopathy	2.05 (0.71)	2.28 (0.71)	1.78 (0.61)	2.40 (0.89)	2.74 (0.91)	1.95 (0.64)
	Study 2					
	$n = 216$	$n = 76$	$n = 139$	$n = 66$	$n = 38$	$n = 27$
STM Value	4.74 (1.49)	4.83 (1.41)	4.70 (1.54)	5.11 (1.45)	5.05 (1.42)	5.25 (1.50)
LTM Value	6.16 (0.92)	6.12 (0.84)	6.19 (0.96)	6.05 (1.04)	6.00 (1.00)	6.06 (1.08)
General Undesirability	3.23 (1.67)	3.60 (1.78)	3.03 (1.58)	4.57 (1.75)	4.24 (1.80)	5.03 (1.61)
Anxious Attachment	3.64 (1.51)	3.81 (1.54)	3.54 (1.50)	4.38 (1.55)	4.03 (1.55)	4.96 (1.36)
Avoidant Attachment	3.32 (1.23)	3.30 (1.30)	3.34 (1.20)	3.52 (1.23)	3.38 (1.18)	3.69 (0.99)

Note. STM = short-term mate; LTM = long-term mate.

In accordance with H1 (i.e., Tinder use \approx short-term mating/aggression space), those who used Tinder in the last year (compared to those who did not) were more narcissistic

⁷ Short-term and long-term mating attractiveness were correlated ($r[280] = .37$, $p < .01$). Long-term mating attractiveness was correlated with general undesirability ($r[280] = .39$, $p < .01$) and anxious attachment ($r[280] = .31$, $p < .01$). And general undesirability was correlated with anxious attachment ($r[280] = .77$, $p < .01$).

($t[297] = -2.19; p < .05$, Cohen's $d = -0.25$), anxiously attached ($t[280] = 3.45, p < .01; d = 0.41$), psychopathic ($t[297] = -3.34, p < .01, d = -0.39$), and (slightly) more Machiavellianism ($t[297] = -1.74, p < .09, d = -0.20$).⁸ H1a and H2a suggests these effects should be stronger in men for the Dark Triad traits and stronger in women for anxious attachment. Consistent with that, effects were localized to men for (slightly) Machiavellianism ($t[163] = -1.78, p < .08, d = -0.28$), narcissism ($t[163] = -2.04, p < .05, d = -0.32$), and psychopathy ($t[163] = -3.26, p < .01; d = -0.51$) and localized to women for anxious attachment ($t[164] = 4.56, p < .01, d = 0.71$).

In accordance with H3 and H3a (i.e., lack of mating success and low short-term mate value should be associated with Tinder use), we found that those who saw themselves as generally undesirable ($t[280] = 5.65, p < .01, d = 0.68$) and (slightly) possessing less short-term mate value ($t[280] = 1.74, p < .09, d = 0.20$) were more likely to have used Tinder in the last year compared to those who had not used it. H3b suggests these mate value effects should be strongest in women as opposed to men. Consistent with that, in women, the effects for general undesirability ($t[164] = 6.01, p < .01, d = 0.94$) short-term mate value ($t[164] = 1.69, p < .10, d = 0.26$) did not change. In men, there was a slight effect for general undesirability ($t[112] = 1.79, p < .08, d = 0.34$).

DISCUSSION

Today, millions of people around the world use dating applications like Tinder (e.g., Duguay, 2016). Researchers have invested time trying to understand who uses Tinder and why (Gatter & Hodkinson, 2016; Sevi, 2018; Sevi et al., 2018; Sumter et al., 2017; Timmermans & De Caluwé, 2017a, 2017b). Researchers, however, have focused on a limited range of personality traits that are directly tied to sex like sociosexuality and sexual disgust (e.g., Botnen et al., 2018; Sevi, 2019) and others that are perhaps too general to be useful for theory-testing like the Big Five traits (e.g., Timmermans & De Caluwé, 2017a). In two brief studies, we examined whether those who use Tinder (as compared to those who do not) were characterized by individual differences in the Dark Triad traits, attachment, and mate value.

Taking the casual sex motives of Tinder use (Sevi, 2019) and the potential for cyberbullying (March et al., 2017), as givens, we predicted that traits that lead people to engage in casual sex and be aggressive should be related to Tinder use. The Dark Triad traits of psychopathy, narcissism, and (slightly) Machiavellianism were higher in Tinder users than non-users. These traits have been reliably linked to casual sex attitudes and behaviors (Jonason et al., 2009; Jonason et al., 2011) and online aggressiveness (Duncan & March, 2019). If our assumption that Tinder usage is partially related to casual sex is true, traits that enable casual sex behavior like the Dark Triad should be higher in users. Indeed, if the traits facilitate short-term mating in men more than women (Jonason et al., 2009), we should have found that only male Tinder users were higher in the Dark Triad trait than non-users. Our evidence was consistent with these predictions and prior work (Sevi, 2019; Timmermans et al., 2018).

We also found that those who are anxiously attached were likely to be Tinder users more than non-users but found no difference across usage for those with avoidant attachment. Those with anxious attachment may need interpersonal contact because of their dysfunctional attachment history (Batholomew & Horowitz, 1991; Schachner & Shaver, 2004).

⁸ Relationship status and application use did not interact to predict the personality traits ($\beta_s = .38$ to $.80$), but generally we avoided multivariate tests because of the sample sizes. More details available upon request.

Those with an anxious attachment pattern may have a “hole in their heart” that they attempt to fill through the use of casual sex and Tinder use. This effect was in women but not in men. It may be that women who are anxiously attached try to fill in this hole by connecting with others (Kruger & Fisher, 2008) whereas men who are anxiously attached fill in the hole with antisocial behaviors like drug use. For women, social connection is more of a fundamental need than it is for men given the evolutionary pressures that social connection solves (Jonason & Zeigler-Hill, 2018). If ancestral women benefited more from group-living than men did (e.g., protection from predators, protection from men), the anxiety in their attachment mechanisms may be a warning signal; a warning signal that, today, encourages them to seek out others on Tinder for attachment needs.

Last, we also asserted that Tinder might be a compensatory mating strategy. We expect that people would prefer meeting their partners in their day-to-day life and in person, but when this is not possible, they may use Tinder to find the relationships and sex they want. The evolutionary history of human mating was surely characterized by face-to-face meetings, and there might be biases in mate selection mechanisms that need certain inputs (e.g., voice, attractiveness); inputs that Tinder dating fails to provide well or at all. In addition, Tinder dating may also come with new costs (e.g., ghosting) that people are ill-equipped to deal with in their dating lives. If we are correct, we would expect that it is those who feel they have less success in their dating lives be the ones who are on Tinder compared to those who are not. Indeed, we found that those who used Tinder in the last year felt they were undesirable as a mate and even low in short-term mate value. Those who feel they have had limited success on the mating market may have to engage in compensatory mating tactics (Jonason, Betes, & Li, in press), of which, joining Tinder might be one. Interestingly, we found this effect was female-specific. Women who feel they are desirable as a mate, may not feel the need to join Tinder. They are likely to have (or expect to have) sufficient interest from people in their offline lives. However, women who feel they are less desirable, may have experienced sufficient amounts of relationship failures that Tinder (and other dating applications) is a viable compensatory mating tactic for them to adopt. Men, in contrast, may use Tinder regardless of their mate value to optimize mating opportunities in an implicit bet-hedging strategy as would be expected by people high in the Dark Triad traits.

LIMITATIONS AND CONCLUSIONS

Despite a unique set of variables and predictions derived from evolutionary psychology to understand who uses dating applications, our studies are characterized by several limitations. First, our samples are W.E.I.R.D. (i.e., Western, educated, industrialized, rich, and democratic; Henrich, Heine, & Norenzayan, 2010). Second, we somewhat ignored other dating applications individuals could use and if they were using more than one, both of which might be further revealing. Third, our samples were imbalanced as to user to non-user comparisons which has implications for the power to detect relationships. This was especially problematic for sex-specific tests, and yet, we found effects consistent with predictions. That is, even with technically underpowered tests, our findings largely align with our predictions. Nevertheless, this makes our results especially tentative. Fourth, our results are mute on the issue of sexual orientation (Clemens et al., 2015), but we suspect similar effects as we found here and our question regarding dating application use could be construed to include homosexual-specific applications like Grindr. Fifth, we did not control for shared variance in the traits which, along with the multiple tests, may have inflated the Type 1 error, but given the potential for limited power, we aired towards Type 1 error over Type 2 error; using planned comparisons over omnibus tests. Sixth, given the array of potential reasons people may use dating application for, our questions asking about

use compared to non-use may be a rough instrument only (Timmermans et al., 2018). Likert-style questions may reveal more nuance (e.g., willingness to use Tinder) and will have more power than our behavioroid measure. Seventh, it is possible that the effects we found may be further mediated by the motivations that people may have for using the applications. It is possible that those high on the Dark Triad traits are expressly using these applications for sex whereas those with anxious attachment may be using the applications for relationships; both of which seem like logical predictions given what is known about each trait. And if these two parties meet, there is likely potential relationship problems in this couples' future. Eighth, we did not include (e.g., relationship duration) or control for potential demographics (i.e., participant's age) in our analyses. Relationship duration was not viewed as an important variable to test our hypotheses. Age appears to have an irregular relationship with Tinder use in our studies as noted in footnotes above. Controlling for age and sex (for example) would (1) further diminish the power of the tests, (2) increase the exploratory nature of this study, and (3) treats age and sex as nuisance variables. Especially for participant's sex, we think it an error to treat participant's sex as a nuisance variable. Ninth, our data is cross-sectional. Future, experimental/longitudinal work on dating applications is warranted because we are sure they are here to stay and may irrevocably change how men and women connect. Despite these limitations, we have detailed new information about who uses dating applications.

While considerable work exists on who uses dating applications like Tinder (Sevi, 2019; Timmermans et al., 2018), researchers have yet to fully explore the role of the Dark Triad traits (e.g., moderation by participant's sex) and have yet to examine attachment and mate value. Although exploratory, our results suggest that male Tinder users might be especially psychopathic and narcissistic and female Tinder users might be especially anxious in their attachment and have had difficulties finding relationship partners. Together this creates a potentially dangerous combination of people using Tinder; men who may exploit others and women who may be prone to exploitation. It will be essential to better identify who uses these applications as a means of protecting others from exploitation but also to better enable people's mating interests.

ACKNOWLEDGEMENTS

Authors' note: The first author was partially funded by the Polish National Agency for Academic Exchange. The paper was presented under different titles by the second author at the Australian Conference for Personality and Individual Differences (2017) and the European Conference on Personality (2018). We thank Evita March for reviewing an earlier version of our paper.

REFERENCES

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: Assessed in the strange situation and at home*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Aretz, W., Demuth, I., Schmidt, K., & Vierlein, J. (2010). Partner search in the digital age. Psychological characteristics of online-dating-service-users and its contribution to the explanation of different patterns of utilization. *Journal of Business and Media Psychology, 1*, 8–16.
- Batholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*, 226–244.
- Botnen, E. O., Bendixen, M., Grøntvedt, T. V., & Kennair, L. E. O. (2018). Individual differences in sociosexuality predicts picture-based mobile dating app use. *Personality and Individual Differences, 131*, 67–73.

- Brennan, K. A., & Shaver, P. R. (1995). Dimensions of adult attachment, affect regulation, and romantic relationship functioning. *Personality and Social Psychological Bulletin*, 21(3), 267–283.
- Buss, D. M., & Schmitt, D. P. (1993). Sexual strategies theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100(2), 204–232.
- Carpenter, C. J., & McEwan, B. (2016). The players of micro-dating: Individual and gender differences in goal orientations toward micro-dating apps. *First Monday*, 21(5). <https://doi.org/10.5210/fm.v21i5.6187>
- Cassidy, J., & Shaver, P. R. (1999). *Handbook of attachment*. New York, NY: Guilford.
- Clemens, C., Atkins, D., & Krishnan, A. (2015). The influence of biological and personality traits on gratifications obtained through online dating websites. *Computers in Human Behavior*, 49, 120–129.
- Daneback, K., Månsson, S. A., & Ross, M. (2007). Using the internet to find offline sex partners. *CyberPsychology & Behavior*, 10(1), 100–107.
- Duggan, M., & Smith, A. (2014, January). *Social media update 2013*. Retrieved March 12, 2019, from <https://www.pewresearch.org/internet/2013/12/30/social-media-update-2013/>
- Duguay, S. (2016). Dressing up Tinderella: Interrogating authenticity claims on the mobile dating app Tinder. *Information, Communication & Society*, 20(3), 1–17.
- Duncan, Z., & March, E. (2019). Using Tinder® to start a fire: Predicting antisocial use of Tinder® with gender and the Dark Tetrad. *Personality and Individual Differences*, 145, 9–14.
- Edlund, J. E., & Sagarin, B. J. (2010). Mate value and mate preferences: An investigation into decisions made with and without constraints. *Personality and Individual Differences*, 49(8), 835–839.
- Fisher, M., Cox, A., Bennett, S., & Gavric, D. (2008). Components of self-perceived mate value. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 2(4), 156–168.
- Fraley, R. C., Waller, N. G., & Brennan, K. A. (2000). An item-response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 350–365.
- Gatter, K., & Hodkinson, K. (2016). On the differences between Tinder™ and online dating agencies: Questioning a myth. An exploratory study. *Cogent Psychology*, 3(1), 1–12.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511–524.
- Henrich, J., Heine, S. J., & Norenzayan, A. (2010). The weirdest people in the world? *Behavioral and Brain Sciences*, 33(2–3), 61–83.
- Jonason, P. K., Betes, S. L., & Li, N. P. (in press). Solving mate shortages: Lowering standards, traveling farther, and abstaining. *Evolutionary Behavioral Sciences*.
- Jonason, P. K., Foster, J. D., McCain, J., & Campbell, W. K. (2015). Where birds flock to get together: The who, what, where, and why of mate searching. *Personality and Individual Differences*, 80, 76–84.
- Jonason, P. K., Foster, J. D., Oshio, A., Sitnikova, M., Birkas, B., & Gouveia, V. (2017). Self-construals and the Dark Triad traits in six countries. *Personality and Individual Differences*, 113, 120–124.
- Jonason, P. K., Garcia, J., Webster, G. D., Li, N. P., & Fisher, H. (2015). Relationship dealbreakers: Traits people avoid in potential mates?. *Personality and Social Psychological Bulletin*, 41(12), 1697–1711.
- Jonason, P. K., Li, N. P., Webster, G. W., Schmitt, D. P. (2009). The Dark Triad: Facilitating short-term mating in men. *European Journal of Personality*, 23(1), 5–18.
- Jonason, P. K., Lyons, M., & Bethell, E. (2014). The making of Darth Vader: Parent-child care and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 67, 30–34.
- Jonason, P. K., Marsh, K., Dib, O., Plush, D., Doszpot, M., Fung, E., Crimmins, K., Drapski, M., & Di Pietro, K. (2019). Is smart sexy?: Examining the role of relative intelligence in mate preferences. *Personality and Individual Differences*, 139, 53–59.
- Jonason, P. K., Valentine, K. A., Li, N. P., & Harbeson, C. L. (2011). Mate-selection and the Dark Triad: Facilitating a short-term mating strategy and creating a volatile environment. *Personality and Individual Differences*, 51(6), 759–763.
- Jonason, P. K., & Zeigler-Hill, V. (2018). The fundamental social motives that characterize dark personality traits. *Personality and Individual Differences*, 132, 98–107.
- Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21(1), 28–41.
- Kim, M., Kwon, K., & Lee, M. (2009). Psychological characteristics of Internet dating service users: The effect of self-esteem, involvement, and sociability on the use of Internet dating services. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(4), 445–449.
- Koehn, M. A., Okan, C., & Jonason, P. K. (2019). A primer on the Dark Triad traits. *Australian Journal of Psychology*, 71(1), 7–15.
- Kraut, R., Kiesler, S., Boneva, B., Cummings, J., Helgeson, V., & Crawford, A. (2002). *Internet paradox revisited*. *Journal of Social Issues*, 58(1), 49–74.
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukhopadhyay, T., & Scherlis, W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychologist*, 53(9), 1017–1031.
- Kruger, D. J., & Fisher, M. L. (2008). Women's life history attributes are associated with preferences in mating relationships. *Evolutionary Psychology*, 6(2), 289–302.
- Li, N. P. (2017). *A multidimensional measure of self-reported mate-value* [Unpublished manuscript]. Singapore Management University.
- March, E., Grieve, R., Marrington, J., & Jonason, P. K. (2017). Trolling on Tinder (and other dating apps): Examining the role of the Dark Tetrad and impulsivity. *Personality and Individual Differences*, 110, 139–143.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2003). The attachment behavioral activation system in adulthood: Activation, psychodynamics, and interpersonal processes. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 35). San Diego, CA: Academic Press.
- Regan, P. C. (1998). What if you can't get what you want?: Willingness to compromise ideal mate selection standards as a function of sex, mate value, and relationship context. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(12), 1294–1303.
- Richard, F. D., Bond, C. F., Jr., & Stokes-Zoota, J. J. (2003). One hundred years of social psychology quantitatively described. *Review of General Psychology*, 7(4), 331–363.
- Sales, N. J. (2015, September). Tinder and the dawn of the "dating apocalypse". *Vanity Fair*. Retrieved March 12, 2019, from <http://www.vanityfair.com/culture/2015/08/tinder-hook-up-culture-end-of-dating>
- Schachner, D. A., & Shaver, P. R. (2004). *Attachment dimensions and sexual motives*. *Personal Relationships*, 11(2), 179–195.
- Schönbrodt, F. D., & Perugini, M. (2013). At what sample size do correlations stabilize? *Journal of Research in Personality*, 47(5), 609–612.
- Schmitt, D. P., & Jonason, P. K. (2015). Attachment and sexual permissiveness: Exploring differential associations across genders, cultures, and facets of short-term mating. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 46, 119–133.

-
- Sevi, B. (2018). Tinder users are risk takers and have low sexual disgust sensitivity. *Evolutionary Psychological Science*, 5, 104–108.
- Sevi, B. (2019). The dark side of Tinder: The Dark Triad of personality as correlates of Tinder use. *Journal of Individual Differences*. Advance online publication.
- Sevi, B., Aral, T., & Eskenazi, T. (2018). Exploring the hook-up app: Low sexual disgust and high sociosexuality predict motivation to use Tinder for casual sex. *Personality and Individual Differences*, 133, 17–20.
- Shaver, P. R., & Brennan, K. A. (1992). Attachment styles and the "Big Five" personality traits: Their connections with each other and with romantic relationship outcomes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 536–545.
- Sprecher, S. (2013). Attachment style and sexual permissiveness: The moderating role of gender. *Personality and Individual Differences*, 55, 428–432.
- Sumter, S. R., Vandenbosch, L., & Ligtenberg, L. (2017). Love me Tinder: Untangling emerging adults' motivations for using the dating application Tinder. *Telematics and Informatics*, 34(1), 67–78.
- Timmermans, E., & De Caluwé, E. (2017a). To Tinder or not to Tinder, that's the question: An individual differences perspective to Tinder use and motives. *Personality and Individual Differences*, 110, 74–79.
- Timmermans, E., & De Caluwé, E. (2017b). Development and validation of the Tinder Motives Scale (TMS). *Computers in Human Behavior*, 70, 341–350.
- Timmermans, E., De Caluwé, E., & Alexopoulos, C. (2018). Why are you cheating on Tinder?: Exploring users' motives and (dark) personality traits. *Computers in Human Behavior*, 89, 129–139.
- Valkenburg, P., & Peter, J. (2007). Who visits online dating sites? Exploring some characteristics of online daters. *Cyberpsychology & Behavior*, 10(6), 849–852.
- Whitty, M. T., & Buchanan, T. (2009). Looking for love in so many places: Characteristics of online daters and speed daters. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships*, 3, 63–86.

POCZUCIE TOŻSAMOŚCI MŁODZIEŻY DORASTAJĄCEJ. BADANIA JAKOŚCIOWE

MARCIN KŁOSOWSKI*

Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie

STRESZCZENIE

Dorastanie to czas przejścia z okresu dzieciństwa do dorosłości. Jednym z najistotniejszych zadań tego okresu jest ukształtowanie poczucia tożsamości. Zgodnie z teorią stadiów rozwoju psychospołecznego Erika Eriksona (1968), na okres adolescencji przypada kryzys tożsamościowy, a najważniejszym pytaniem staje się: kim jestem? W prezentowanym artykule szczegółowej podjęto problem treści poczucia tożsamości oraz formy jego prezentacji u nastolatków w wieku 13–19 lat. Za pomocą autorskiego narzędzia przeprowadzono badania jakościowe wśród uczniów szkół gimnazjalnej oraz licealnej (badania zakończyły się jeszcze przed całkowitą likwidacją tego podziału szkół). W badaniu wzięło udział 188 uczniów ($N = 188$, uczniowie szkoły gimnazjalnej $n = 96$, uczniowie szkoły licealnej $n = 92$, średnia wieku = 16,20). W wyniku przeprowadzonych analiz okazało się, iż istnieją pewne różnice w zakresie treści i formy wypowiedzi na temat własnej tożsamości między uczniami szkół gimnazjalnej i licealnej. Na ich podstawie można również stwierdzić, że młodzież różnicują nie tylko konkretne treści, ale w ogóle umiejętność bądź nieumiejętność odpowiedzi na pytanie o to, kim się jest.

POCZUCIE TOŻSAMOŚCI
DORASTANIE
BADANIA JAKOŚCIOWE

SŁOWA KLUCZOWE

19	WPROWADZENIE
19	Okres dorastania
20	Kształtowanie poczucia tożsamości jako szczególne zadanie rozwojowe
21	Problem badań własnych
22	METODA
22	Osoby badane
22	Materiały/Zastosowane narzędzia
23	Procedura badania
23	Analiza jakościowa poczucia tożsamości
25	Częstości występowania poszczególnych kategorii
26	Zróżnicowanie uczniów gimnazjum i liceum w zakresie wypowiedzi na temat poczucia tożsamości
28	DYSKUSJA WYNIKÓW
30	BIBLIOGRAFIA

THE SENSE OF IDENTITY AMONG ADOLESCENTS. THE QUALITATIVE RESEARCH

ABSTRACT

Adolescence is a period of physical and mental transformation from childhood to adulthood. One of the most important tasks at that time is forming the sense of identity. According to Erikson (1968) an identity crisis occurs during that stage and the most important question appears “who am I?” The problem of the content and the form of the sense of identity among adolescents aged 13–19 has been discussed in the article. Qualitative research was conducted with the original tool among students of gymnasium and high school (the research was completed before the liquidation of gymnasium in Poland). 188 students participated in the study ($N = 188$, gymnasium students $n = 96$, high school students $n = 92$, mean age = 16.20). As a result of the analyzes, it turned out that there are some differences in the content and form of statements between gymnasium and high school students. It can also be stated that adolescents differ not only in specific content, but also in the ability or disability to answer the question about the individual sense of identity.

KEYWORDS

sense of identity, adolescence, qualitative research

WPROWADZENIE

OKRES DORASTANIA

Psychologia rozwoju mocno podkreśla, iż zmiany w życiu człowieka zachodzą od momentu poczęcia aż do śmierci (Schaffer, Kipp, 2015). Każdy z etapów życia jednostki może mieć indywidualną dynamikę rozwoju, jednak istnieją także zmiany wspólne, charakterystyczne dla pewnych etapów życia. Dorastanie opisywane jest jako okres zaczynający się zwykle około 10.–12. roku życia, a kończący w wieku około 18–20 lat (Brzezińska, Appelt, Ziółkowska, 2010). Dolna granica tego okresu ma swoją konotację z rozwojem fizjologicznym i dojrzewaniem biologicznym. Górna granica związana jest bardziej z kontekstem społeczno-kulturowym. Niektóre z psychologicznych opracowań dzielą okres adolescencji na krótsze fazy, np. wczesne i późne dorastanie (Czerwińska-Jasiewicz, 2015; Filipiak, Wiśniewska, 2014).

Niewątpliwie okres dojrzewania to czas różnych i intensywnych przemian. Jaczewski (2001) podkreśla, że zmiany mają w tym okresie szczególne tempo, a akcent przesuwa się z dominujących do tego momentu zmian ilościowych na rzecz jakościowych. W psychologii zwraca się uwagę na zmiany związane z rozwojem biologicznym, poznawczym, osobowości i moralnym. Są one w znacznej mierze powiązane ze sobą i mają pomóc w przejściu z okresu dzieciństwa do dorosłości.

Podstawowymi zmianami w okresie dojrzewania, będącymi fundamentem i motorem wielu następnych zmian, są zmiany w zakresie biologii. Powszechnie uznaje się, że znaczącą rolę w tym okresie odgrywa układ hormonalny (Jaczewski, 2001). Zmianom w sferze biologicznej współtowarzyszą zmiany w sferze psychicznej. W okresie dorastania następuje zmiana jakościowa w zakresie czynności poznawczych, w tym zdolności do myślenia hipotetyczno-dedukcyjnego. Młody człowiek uczy się dokonywać swobodnej refleksji oraz potrafi w sposób systematyczny rozwiązywać bardziej złożone problemy (Piaget, 1966, za: Brzezińska i in., 2010). W okresie dorastania następują także zarówno ilościowe, jak i jakościowe zmiany w rozwoju społecznym. Jak zauważa Ruszkowska (1997), rodzice nie mogą już odgrywać tej samej roli co wcześniej i nadal zaspokajać potrzeb adolescenta. Kiedy rodzice zaczynają tracić swój wszechogarniający autorytet, na znaczeniu przybierają związki rówieśnicze i przyjacielskie, ważne są także pierwsze doświadczenia w relacjach intymnych. Adolescencja wiąże się dodatkowo z kształtowaniem autonomii moralnej, wyborem określonych wartości, różnicowaniem się światopoglądu. W tym czasie wyraźniej formują się postawy społeczne i polityczne. Nierzadko następują pierwsze kontakty z pracą zawodową (Obuchowska, 2000). Młodzi ludzie stają wobec różnych życiowych zadań, które mają aktywizować ich rozwój. Havighurst (1981) wymienia wśród nich m.in.: akceptowanie swojej fizyczności i zmian w obrębie ciała, osiągnięcie emocjonalnej niezależności od rodziców i innych dorosłych, uwewnętrznienie moralności, dokonywanie wyborów związanych z nauką, pracą i karierą zawodową, osiągnięcie niezależności ekonomicznej dzięki własnej aktywności, poszerzanie sprawności intelektualnych niezbędnych do rozwoju kompetencji obywatelskich, opanowanie społecznej roli związanej z płcią.

Finalnym rezultatem zmian zachodzących w okresie adolescencji powinno być osiągnięcie dojrzałości genitalnej oraz dojrzałości psychicznej. W ten sposób młody człowiek staje się gotowym do prokreacji w sensie biologicznym, a równocześnie do podejmowania różnorodnych zadań właściwych człowiekowi dorosłemu, w czym ma mu pomóc wypracowana dojrzała osobowość.

KSZTAŁTOWANIE POCZUCIA TOŻSAMOŚCI JAKO SZCZEGÓLNE ZADANIE ROZWOJOWE

Tożsamość nie jest zdefiniowana ani skonceptualizowana w jeden, powszechnie obowiązujący sposób, a tej różnorodności definicji i koncepcji towarzyszy różnorodność metod jej badania (Kubacka-Jasiecka, Kuleta, 2008). W psychologii najczęściej podejmuje się naukową refleksję nad poczuciem tożsamości rozumianym jako szczególny rodzaj całościowego i osobowego doświadczania siebie (Pilarska, 2016). Wśród psychologów panuje powszechne przekonanie, że ukształtowanie poczucia tożsamości jest jednym z najważniejszych zadań rozwojowych okresu adolescencji (Bardziejewska, 2013). Sam proces kształtowania się poczucia tożsamości ma przygotować młodego człowieka do okresu dorosłości, w którym będzie musiał zmierzyć się z licznymi wyzwaniami osobistymi, interpersonalnymi czy zawodowymi.

Młody człowiek, wkraczający w okres dojrzewania, wnosi ze sobą w ten etap zręby dotychczasowej tożsamości, która była mu potrzebna w poprzednich okresach rozwojowych jako baza poczucia swojej podmiotowości. Już wczesnodziecięce doświadczenia, mocno związane z identyfikowaniem się z dorosłymi, należy postrzegać jako przygotowanie do procesu tworzenia własnej tożsamości (Tillmann, 1996). Nie można więc powiedzieć, że poczucie tożsamości człowieka zaczyna się tworzyć dopiero w okresie dorastania. Jednak to właśnie wtedy, w wyniku wielu zmian fizycznych, psychicznych i społecznych, to dotychczasowe poczucie zostaje zachwiane, a tożsamość zakwestionowana. To dlatego Erikson (1968) nazywa ten stan kryzysem tożsamościowym, który jednocześnie jest psychicznym wyzwaniem okresu adolescencji. Najważniejszym pytaniem, na które musi znaleźć odpowiedź młody człowiek, jest pytanie: kim jestem?, a okres adolescencji to czas konfliktu nazwanego przez Eriksona (2012) *tożsamość vs. pomieszanie ról*. Kryzys tożsamości pojawiający się w okresie dorastania jest czymś naturalnym w życiu każdego człowieka. Stan ten związany jest z poczuciem zagubienia, wywołanym zarówno konfliktem psychicznym jednostki, jak i wymaganiami stawianymi przez społeczeństwo.

Marcia (1980), rozbudowując koncepcję Eriksona, zwrócił uwagę na dwa charakterystyczne procesy na drodze do formowania stabilnego poczucia tożsamości. Pierwszym z nich jest eksploracja, która jest czasem szukania przez młodego człowieka różnych alternatyw dla siebie, wchodzenia w różne role, czasami może objawiać się przez bunt. Drugim jest zaangażowanie, czyli podjęcie odpowiedzialności za ostatecznie dokonany wybór drogi, którą chce się podążać. Z odpowiedniej konstelacji tych dwóch kryteriów wynika status tożsamości, jaki może charakteryzować człowieka kończącego okres dorastania i rozpoczynającego dorosłe życie.

Budowanie poczucia tożsamości jest wspólnym zadaniem rozwojowym dla ludzi w wieku dorastania, ale – tak jak każdy proces rozwojowy – może mieć indywidualny przebieg. Zarówno Erikson (1968, 2004), jak i Marcia (1980) zwracali uwagę na to, iż między poszukiwaniem i wypróbowywaniem nowych ról a ich rzeczywistym i ostatecznym wyborem (między eksplorowaniem a ostatecznym podjęciem zobowiązania) musi minąć trochę czasu i dla każdej osoby ten czas może być różny. Ten przejściowy okres jest w psychologii nazywany *moratorium*. Według Opoczyńskiej (1999) okres moratorium może być szansą dla młodego człowieka na odnalezienie swojej tożsamości, ale z drugiej strony jest czasem, który kryje w sobie wiele niebezpieczeństw. Badania wskazują, że współcześnie okres ten znacząco się wydłuża. Przyczyniają się do tego indywidualizm, subiektywizm oraz brak jednoznacznych kryteriów, których spełnienie pozwoliłoby młodym ludziom wyjść z etapu eksperymentowania i poszukiwań (Lipska, Zagórska, 2011).

Młody człowiek w poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: kim jestem? musi jednocześnie znaleźć odpowiedzi na wiele innych pytań związanych z wieloma obszarami jego życia. Erikson (1997) wyróżnił siedem domen mających podstawowe znaczenie dla kształtowania się tożsamości: 1) rozwój perspektywy czasowej, 2) pewność siebie, 3) wypróbowywanie

ról, 4) przewidywanie osiągnięć, 5) identyfikacja seksualna, 6) polaryzacja przywództwa, 7) polaryzacja ideologiczna. Kłym-Guba i Ciecuch (2016) w swoich podłużnych badaniach zaproponowali następujące domeny związane z poszukiwaniem tożsamościowym we wczesnej adolescencji: 1) wygląd fizyczny, 2) czas wolny, 3) rodzina pochodzenia, 4) praca, 5) relacje chłopak–dziewczyna, 6) formułowanie własnego zdania, 7) postrzeganie własnego miejsca w cyklu życia, 8) autorefleksja, 9) przyszłość, 10) przyszła rodzina, 11) światopogląd, 12) stosunek do zasad. Zaproponowane przez autorów 12 domen było wynikiem teoretycznych rozważań i analizy dostępnej literatury. Każda z wymienionych sfer wiąże się ze zdobywaniem nowych doświadczeń oraz umiejętnością integrowania ich zarówno z historią własnego życia, jak i z obecnymi wpływami społeczno-kulturowymi (Musiał, 2007). W fazie kryzysu tożsamościowego adolescent musi więc dokonywać samookreślenia w odniesieniu do wielu zagadnień związanych zarówno z życiem osobistym, jak i społecznym. Tak rozumiane poczucie tożsamości zbudowane jest więc z wielu pomniejszych elementów, a odpowiedź na pytanie o własną tożsamość musi je w sobie zawierać.

Chociaż proces kształtowania się poczucia tożsamości rozpoczyna się w okresie adolescencji, to jednak nie musi wraz z końcem tego okresu definitywnie się kończyć. Badania wykazują, że rozwój poczucia tożsamości nie ma jednolitego charakteru (Marat, 2001; Rydz, 2005). Proces kształtowania tożsamości może też być z różnych powodów zakłócony, niepełny, niedokończony, może przebiegać patologicznie. Konsekwencją może być poczucie obcości własnej osoby, utrata poczucia jedności i integralności własnego ja, różnorodne zaburzenia w ramach relacji interpersonalnych (Grochmal-Bach, Pąchalska, 2004). Poczucie tożsamości ma istotny wpływ na integrację osobowości, która w okresie dojrzewania ciągle się rozwija. Jest ono czymś tak charakterystycznym i intymnym dla człowieka, że wszelkie pęknięcia w jego ramach mogą odbijać się w różnych sferach funkcjonowania jednostki, aż po głębokie i całościowe zaburzenia osobowości (Pilarska, Suchańska, 2015). Dlatego tak istotne jest ciągłe monitorowanie przebiegu kształtowania się tożsamości pośród współczesnych nastolatków.

PROBLEM BADAŃ WŁASNYCH

Badania nad poczuciem tożsamości mają w psychologii już długą tradycję i cały czas są podejmowane w różnych kontekstach. Zdecydowana większość z nich dotyczy jednak aspektów formalnych związanych z procesem kształtowania się poczucia tożsamości, takich jak statusy tożsamości (Bartoszek, Pittman, 2010; Crocetti, Luyckx, Scignaro, Sica, 2011; Meeus, van de Schoot, Keijsers, Schwartz, Branje, 2010) czy style tożsamości (Berzonsky, Ciecuch, Duriez, Soenens, 2011; Duriez, Luyckx, Soenens, Berzonsky, 2012; Seaton, Beaumont, 2014). Badania treści poczucia tożsamości w literaturze zagranicznej występują rzadko (Sica, 2009) i zwykle dotyczą bardzo specyficznych wymiarów poczucia tożsamości (Morgan, 2012). W literaturze polskiej właściwie zagadnienie to należy do wyjątków (Batory, Brygoła, Oleś, 2016). Nie znamy więc odpowiedzi na pytanie, co jest treścią poczucia tożsamości współczesnych polskich nastolatków. Niniejsze badanie, polegające na wywiadzie pisemnym, ma wypełnić tę istotną lukę. Przy tym ma ono nie tylko określić, co staje się treścią odpowiedzi na pytanie: kim jesteś? (charakterystyka treściowa), ale także pomóc w zrozumieniu sposobu, w jaki młodzi ludzie formułują odpowiedź na to pytanie (charakterystyka formalna). Sformułowano dwie hipotezy.

Hipoteza 1. Poczucie tożsamości młodzieży szkoły ponadgimnazjalnej (w okresie późnej adolescencji) jest bardziej rozbudowane niż poczucie tożsamości uczniów szkoły gimnazjalnej (w okresie wczesnej adolescencji).

Zakłada się, iż wypowiedzi uczniów szkoły ponadgimnazjalnej będą zawierały bardziej bogatą w treść i wyczerpującą odpowiedź na pytanie „kim jesteś?” niż wypowiedzi uczniów

szkoły gimnazjalnej. Hipoteza ta znajduje swoje uzasadnienie w prawidłowościach rozwoju poznawczego, jak i rozwoju osobowości, które następują wraz z wiekiem. Hipoteza będzie weryfikowana za pomocą oceny wypowiedzi młodzieży przez sędziów kompetentnych.

Hipoteza 2. Poczucie tożsamości młodzieży ponadgimnazjalnej (w okresie późnej adolescencji) jest treściowo różne od poczucia tożsamości młodzieży gimnazjalnej (w okresie wczesnej adolescencji).

Zakłada się, iż młodzież szkół ponadgimnazjalnych częściej niż młodzież szkół gimnazjalnych będzie podkreślała swoją niezależność i odrębność od innych, częściej będzie także używać określeń oryginalnych. Jest to związane z procesem indywiduacji, który nasila się w okresie środkowej adolescencji (Blos, 1967; Ruszkowska, 1997). W okresie adolescencji stopniowo zwiększa się udział młodych w poczuciu ich podmiotowości i niezależności (Oleszkowicz, Senejko, 2013). Przewiduje się również, że młodzież szkół ponadgimnazjalnych częściej w opisie poczucia swojej tożsamości będzie używać charakterystyk dotyczących swojej osobowości. Byłoby to dowodem na zwracanie większej uwagi na ten aspekt osobistego rozwoju w porównaniu do rozwoju wyglądu fizycznego, który staje się częstym tematem rozważań zwłaszcza w pierwszej fazie adolescencji, czyli w okresie szkoły gimnazjalnej. To wtedy zaczynają się u nastolatków gwałtowne zmiany w wyglądzie fizycznym.

METODA

OSOBY BADANE

W pierwszym etapie badań brało udział 60 uczniów klas pierwszych i drugich liceum ogólnokształcącego w województwie mazowieckim, w tym 21 chłopców i 39 dziewcząt. W drugim etapie badań wzięło udział 188 uczniów, z czego 96 ze szkoły gimnazjalnej (w wieku od 13 do 16 lat) oraz 92 ze szkoły średniej (w wieku od 18 do 19 lat). Jeśli chodzi o podział ze względu na płeć, to wśród osób badanych znalazło się 72 chłopców i 116 dziewcząt (w tym w gimnazjum odpowiednio: 41 i 55, w szkole średniej: 31 i 61). Zarówno gimnazjum, jak i szkoła średnia (liceum ogólnokształcące), do których uczęszczały osoby badane, są częścią jednego zespołu szkół na Śląsku. Jest to placówka uważana za jedną z lepszych w województwie, co oznacza, że uczniowie do niej należący odznaczają się zazwyczaj wyższymi wynikami w nauce od swoich statystycznych rówieśników. Badania zakończyły się w okresie przed likwidacją szkół gimnazjalnych – te przestały w Polsce istnieć w 2019 roku.

MATERIAŁY/ZASTOSOWANE NARZĘDZIA

Do badania treści poczucia tożsamości posłużyła ankieta własnego autorstwa. Badanie treści zostało zainspirowane teorią rozwoju psychospołecznego Eriksona (1968). Ankieta tworzyło kilka pytań, które zostały sformułowane podczas dyskusji eksperckiej. Ankieta ostatecznie składała się ze wstępu, będącego instrukcją badania, oraz części właściwej, zawierającej cztery pytania otwarte („Kim jesteś?”, „Kim możesz być?”, „Czy stawiasz sobie jakieś pytania dotyczące samego/samej siebie? Jeśli tak, jakie są to pytania?”, „Na jakie inne, ważne dla Ciebie pytania szukasz teraz odpowiedzi?”). Odnosiły się one do aktualnego i projektowanego poczucia tożsamości oraz procesu eksploracyjnego. Dlatego narzędzie nazywano *Badanie procesu eksploracyjnego*. W niniejszym badaniu skupiono się tylko na analizie

odpowiedzi na pytanie dotyczące aktualnego poczucia tożsamości, a więc pytania: kim jesteś?

PROCEDURA BADANIA

Pierwszym krokiem procedury badawczej było przeprowadzenie badań pilotażowych. Uczniowie klas pierwszych i drugich wypełniali ankietę przygotowaną przez autora badań. Składała się ona z kilku pytań otwartych, mających na celu zbadanie różnych aspektów poczucia tożsamości. Młodzież została dokładnie zaznajomiona z instrukcją badania, a po jego zakończeniu została poproszona o komentarz do badania (m.in. w kwestii czytelności poleceń, wrażeń po badaniu). Na podstawie badania pilotażowego zostały dokonane niewielkie korekty językowe w ankiecie mającej służyć badaniom właściwym.

Kolejnym krokiem było przeprowadzenie badań na terenie zespołu szkół składającego się ze szkoły gimnazjalnej oraz liceum ogólnokształcącego. Badanie zostało przeprowadzone w trzech klasach gimnazjalnych i trzech licealnych. Było wykonywane w obecności autora badań. Ankietę z pytaniami uczniowie wypełniali pisemnie w czasie jednej lekcji. Badanie zostało poprzedzone komentarzem wstępnym, zachęcającym do uważnego przeczytania instrukcji i rzetelnego wypełnienia ankiety.

ANALIZA JAKOŚCIOWA POCZUCIA TOŻSAMOŚCI

Aby materiał pochodzący z badań jakościowych mógł zostać poddany analizie badawczej, należało dokonać procesu zamiany materiału badawczego na wskaźniki. Na początku materiał badawczy został sczytany przez dwóch niezależnych badaczy, po czym zostały z niego wyodrębnione kategorie treściowe oraz formalne, jakie można było w materiale zauważyć. Kategorie zostały opisane i został określony ich zakres treściowy, co przedstawiono w tabelach 1 i 2.

Tabela 1. Kategorie treściowe

Nazwa kategorii	Opis kategorii	Przykład wypowiedzi
nieokreśloność	badany ma problemy z określeniem swojej tożsamości, nie zna odpowiedzi na pytanie, kim jest, bądź jego odpowiedź jest bardzo zdawkowa lub też pisze o swoich problemach w określeniu, kim jest	„jestem człowiekiem”, „trudno mi odpowiedzieć na to pytanie”
przynależność	badany określa to, kim jest, w odniesieniu do jakiejś grupy albo społeczności, w której się znajduje	„jestem uczniem”, „jestem dzieckiem swoich rodziców”
niezależność	badany podkreśla swoją niezależność, odrębność od innych	„mam zawsze swój sposób myślenia”
osobowość	badany określa swoją tożsamość, podając swoje cechy charakteru i/lub osobowości	„jestem optymistą”, „jestem dążącą do celu, pewną siebie nastolatką”
oryginalność	badany określa siebie w słowach, pojęciach bardzo oryginalnych, rzadko spotykanych, nieco dziwnych lub nawet szokujących	„jestem kroplą w morzu miotanym wieloma falami”, „jestem niebytem wyłaniającym się ze wszechświata”
elementy pozytywne	osoba badana określa siebie słowami wskazującymi na pozytywny odbiór własnej osoby	„jestem osobą szczęśliwą i spełnioną”, „jestem pozytywnym nastolatkiem z wieloma marzeniami”
elementy negatywne	osoba badana określa siebie słowami wskazującymi na negatywny odbiór własnej osoby	„jestem ponurym pesymistą”, „jestem nieudacznikiem”

Nazwa kategorii	Opis kategorii	Przykład wypowiedzi
zainteresowania	badany w określeniu swojej tożsamości pisze o swoich zainteresowaniach, hobby, sposobie spędzania wolnego czasu itd.	„jestem zapalonym fanem koszykówki”
poglądy	badany w określeniu swojej tożsamości używa odniesień do światopoglądu, filozofii, religii, przynależności ideowej	„jestem osobą głęboko wierzącą”
tylko ja	badany w określeniu swojej tożsamości pisze tylko o sobie	„jestem chłopakiem, dobrym uczniem, lubię sklejając modele, Kocham sport, cały czas chcę się doskonalić w swoich zainteresowaniach”
ja i inni	badany w określeniu swojej tożsamości używa odniesień do innych osób, np. bliskich, przyjaciół, kolegów	„mam grono swoich znajomych, z którymi lubię spędzać wolny czas”
przeciwstawność	badany określa siebie w kategoriach opozycyjnych, zwraca uwagę na ambiwalentność swojej tożsamości	„jestem dobry i zły”, „czasami jestem pilnym uczniem, a czasami leniwym dzieckiem”
porównawczość	badany określa swoją tożsamość w porównaniu do innej osoby/innych osób	„jestem większą pesymistką niż moje koleżanki”
rodzina	badany wspomina w swojej wypowiedzi aspekty rodzinne	„jestem członkiem 6-osobowej rodziny”, „mam 2 braci i 2 siostry”
szkoła	badany wspomina szkołę lub aspekty edukacyjne w swojej wypowiedzi	„jestem uczniem”, „lubię matematykę i fizykę”
rówieśnicy	badany wspomina swoich kolegów, przyjaciół ze szkoły lub spoza szkoły	„mam kilkoro dobrych przyjaciół”
stałość	badany opisuje swoją tożsamość jako trwały stan, używa czasownika „jestem . . .”, nie ma tutaj mowy o niestabilności czy niepewności tego, kim się jest	„jestem uczennicą, córką swoich rodziców, lubię tenis i często chodzę z przyjaciółmi na imprezy”
zmiennosc	badany podkreśla niestabilność i zmienność swojego poczucia tożsamości; zamiast pisać, kim jest, opisuje np., kim bywa albo kim chciałby być	„to, kim jestem, ciągle się zmienia, raz jestem wesołym nastolatkiem, a raz przygnębionym obywatelem kraju”
dynamika	w opisie widoczne są wątki mówiące o kreowaniu tożsamości, o jej tworzeniu, o wpływie na jej konstruowanie	„ciągle tworzę siebie, zastanawiam się, kim mam być, i próbuję siebie w różnych rolach”

Tabela 2. Kategorie formalne

Nazwa kategorii	Opis kategorii	Przykład wypowiedzi
spójność	badany określa swoją tożsamość jako zamkniętą całość, wszystkie jej elementy pasują do siebie	„jestem młodym, pełnym pomysłów, rozrywkowym chłopakiem”
„wylizanka”	osoba określa siebie w różnych kategoriach, nie-standaryzowanych jednak zamkniętej całości, często oddzielonych przecinkiem	„jestem uczniem, kobietą, skautem, dzieckiem”
wypowiedź rozbudowana	osoba daje bogatą, wyczerpującą odpowiedź (wykraczającą poza 2 zdania lub składającą się z 1–2 zdań, ale bardzo rozbudowanych)	„jestem młodą dziewczyną, szukającą swojego miejsca we wszechświecie, obecnie uczennicą, ale także harcerką; mam grono przyjaciół, z którymi lubię spędzać wolny czas, pasjonuję się modą, czasami bywam uparta, ale zazwyczaj jestem skłonna do współpracy, jestem także lokalną patriotką . . .”
wypowiedź prosta	osoba daje wypowiedź krótką, lakoniczną, ubogą w treść (ograniczającą się do 1–2 krótkich zdań)	„jestem uczniem, skromnym chłopakiem, niewyróżniającym się od moich rówieśników”
wypowiedź aktywna	badany określa siebie, odnosząc się do jakiejś działalności fizycznej lub umysłowej, używa czasowników	„dużo ćwiczę, ciągle o czymś myślę”
wypowiedź statyczna	badany określa siebie w kategoriach statycznych, używa rzeczowników	„jestem uczniem, harcerzem, miłym chłopakiem”

Troje sędziów kompetentnych, korzystając ze spisu i opisu poszczególnych kategorii, czytało wypowiedzi uczniów, oceniając, czy poszczególne kategorie się w nich pojawiły (nadając wartość 1) lub też nie pojawiły (nadając wartość 0). W ten sposób otrzymano skalę 2-stopniową: 0 lub 1, gdzie 0 oznaczało brak wystąpienia danej kategorii treściowej lub formalnej w wypowiedzi, a 1 – wystąpienie w wypowiedzi danej kategorii treściowej lub formalnej. Uzyskane konkretne wskaźniki mogły następnie zostać poddane analizie statystycznej.

CZĘSTOŚCI WYSTĘPOWANIA POSZCZEGÓLNYCH KATEGORII

W celu zaprezentowania wstępnej analizy wypowiedzi uczniów szkół gimnazjalnej i licealnej posłużono się opisem statystycznym w postaci przedstawienia procentowej częstości występowania poszczególnych kategorii treściowych i formalnych w odpowiedziach uzyskanych na pytanie: „kim jestem?”. W tabelach 3 i 4 zaprezentowano wyniki częstotliwości kategorii treściowych i formalnych od występujących najczęściej do występujących najrzadziej w wypowiedziach młodzieży szkół gimnazjalnej i licealnej łącznie (kolumna 2) oraz z podziałem na uczniów szkół gimnazjalnej i licealnej (kolumny 3 i 4).

Tabela 3. Występowanie poszczególnych kategorii treściowych w wypowiedziach młodzieży szkół gimnazjalnej i licealnej

Nazwa kategorii	Szkoły łącznie (%)	Szkoła gimnazjalna (%)	Szkoła licealna (%)
stałość	90,4	90,4	89,1
osobowość	63,8	58,3	69,6
szkoła	63,8	67,7	59,8
przynależność	61,2	61,5	60,9
tylko ja	57,4	52,2	57,4
elementy pozytywne	50,0	47,9	52,2
ja i inni	41,5	37,5	45,7
zainteresowania	30,9	34,4	27,2
rówieśnicy	23,9	24,0	23,9
elementy negatywne	22,9	18,8	27,2
rodzina	22,3	16,7	28,3
niezależność	19,1	20,8	17,4
przeciwstawność	17,0	12,5	21,7
nieokreśloność	13,8	13,5	14,1
oryginalność	12,8	7,3	18,5
zmiennność	11,7	10,4	13,0
dynamika	11,7	12,5	10,9
porównawczość	8,0	9,4	6,5
poglądy	7,4	3,1	12,0

Badani w zdecydowanej większości (86,2%) udzielali odpowiedzi na pytanie, kim są. Tylko w 13,8% przypadków młodzi ludzie mieli problemy z określeniem swojej tożsamości (kategoria *nieokreśloność*). Badana młodzież charakteryzowała się dość stabilnym poczuciem własnej tożsamości, tzn. odpowiadając na pytanie o to, kim jest, odpowiadała wprost na zadane pytanie, nadając mu określoną treść (kategoria *stałość*). Kategorie treściowe, które pojawiały się w odpowiedziach młodzieży najczęściej, to: *osobowość*, *szkoła* i *przynależność*. Uczniowie szkoły licealnej, formułując wypowiedź na temat poczucia własnej tożsamości,

podawali najczęściej swoje cechy charakteru lub osobowości (kategoria *osobowość*). Uczniowie szkoły gimnazjalnej wspominali szkołę lub aspekty edukacyjne (kategoria *szkoła*). Często zarówno gimnazjaliści, jak i licealni adolescenti określali to, kim są, w odniesieniu do jakiejś grupy lub społeczności, do której należą (kategoria *przynależność*).

Warte odnotowania jest częstsze występowanie elementów pozytywnych w porównaniu do elementów negatywnych zawartych w odpowiedziach młodzieży. Można też zaznaczyć, iż 17% badanych osób używało w odpowiedzi na zadane pytanie kategorii opozycyjnych, zwracając tym samym uwagę na ambiwalentność poczucia swojej tożsamości (kategoria *przeciwstawność*). Odsetek ten był wyraźnie wyższy u licealistów.

Kategoriemi treściowymi, które najrzadziej pojawiały się w wypowiedziach młodzieży, były: *zmiennność*, *dynamika*, *porównawczość* i *poglądy*. Klasyfikacja ta wygląda nieco inaczej w przypadku poszczególnych typów szkół. Do światopoglądu, filozofii, religii czy jakiegokolwiek przynależności ideowej (kategoria *poglądy*) odnosiła się niewielka liczba gimnazjalistów. Uczniowie szkoły gimnazjalnej stosunkowo rzadko określali się też w słowach i pojęciach bardzo oryginalnych oraz rzadko spotykanych (kategoria *oryginalność*). Z kolei uczniowie szkoły licealnej najrzadziej określali swoją tożsamość w porównaniu do innej osoby bądź innych osób (kategoria *porównawczość*).

Tabela 4. Występowanie poszczególnych kategorii formalnych w wypowiedziach młodzieży szkół gimnazjalnej i licealnej

Nazwa kategorii	Szkoły łącznie (%)	Szkoła gimnazjalna (%)	Szkoła licealna (%)
spójność	75,0	82,3	67,4
wypowiedź rozbudowana	61,7	62,5	60,9
wypowiedź aktywna	60,6	60,4	60,9
wypowiedź prosta	38,3	38,5	38,0
wypowiedź statyczna	38,3	39,6	37,0
wyliczanka	20,0	15,6	23,9

Zdecydowana większość uczniów konstruowała wypowiedź na temat swojej tożsamości jako zamkniętej całości, złożonej z elementów pasujących do siebie. Kategoria *spójność* występowała wprawdzie częściej wśród gimnazjalistów, ale wśród licealistów była także dominującą kategorią formalną. Większość odpowiedzi uzyskanych w wyniku badania stanowiły wypowiedzi rozbudowane, dające stosunkowo bogatą i wyczerpującą odpowiedź na zadane pytanie (kategoria *wypowiedź rozbudowana*). Tylko jedna piąta ankietowanej młodzieży formułowała odpowiedź jako swego rodzaju wyliczankę różnych kategorii, niestanowiących jednak zamkniętej całości (kategoria *wyliczanka*).

ZRÓŻNICOWANIE UCZNIÓW GIMNAZJUM I LICEUM W ZAKRESIE WYPOWIEDZI NA TEMAT POCZUCIA TOŻSAMOŚCI

W celu zweryfikowania hipotezy na temat różnic między treściowymi i formalnymi wypowiedziami uczniów szkół gimnazjalnych i licealnych zastosowano analizę za pomocą tabeli krzyżowych oraz tradycyjny test nieparametryczny chi-kwadrat. Zmiennymi testowanymi były z jednej strony szkoła (gimnazjalna lub licealna), z drugiej strony – wystąpienie bądź niewystąpienie danej kategorii treściowej lub formalnej w wypowiedziach uczniów. Za istotne przyjęto różnice na poziomie $p < 0,05$, wyniki na poziomie $p \geq 0,05$ i $p \leq 0,1$ uznano natomiast za tendencję statystyczną. Wyniki zostały zebrane w tabeli 5.

Tabela 5. Wartość statystyki chi-kwadrat Pearsona w odniesieniu do częstości występowania danych kategorii w wypowiedziach uczniów szkół gimnazjalnej i licealnej

	Wartość statystyki χ^2 Pearsona	Istotność dwustronna
Kategorie treściowe		
1. nieokreśloność	0,01	0,91
2. przynależność	0,01	0,93
3. niezależność	0,36	0,55
4. osobowość	2,57	0,10*
5. oryginalność	5,28	0,02**
6. elementy pozytywne	0,34	0,56
7. elementy negatywne	1,89	0,17
8. zainteresowania	1,14	0,29
9. poglądy	5,32	0,02**
10. tylko ja	2,05	0,15
11. ja i inni	1,27	0,26
12. przeciwstawność	2,84	0,09*
13. porównawczość	0,52	0,47
14. rodzina	3,64	0,06*
15. szkoła	1,28	0,26
16. rówieśnicy	0,00	0,99
17. stałość	0,35	0,56
18. zmienność	0,31	0,58
19. dynamika	0,12	0,73
Kategorie formalne		
20. spójność	5,56	0,02**
21. wylicznka	2,04	0,15
22. wypowiedź rozbudowana	0,05	0,82
23. wypowiedź prosta	0,01	0,94
24. wypowiedź aktywna	0,00	0,95
25. wypowiedź statyczna	0,14	0,71

** istotność statystyczna; * tendencja statystyczna

Biorąc pod uwagę treść wypowiedzi młodzieży, istotna statystycznie okazała się różnica w stosowaniu przez młodych ludzi bardzo oryginalnych i rzadko spotykanych określeń służących do opisu tożsamości (kategoria *oryginalność*). Częściej takich słów używali badani z klas licealnych. Różnicę między licealistami a gimnazjalistami można zauważyć, biorąc pod uwagę odniesienia do światopoglądu, filozofii, religii czy przynależności ideowej (kategoria *poglądy*). Uczniowie szkoły licealnej istotnie częściej stosowali tę kategorię w wypowiedzi dotyczącej poczucia swojej tożsamości. Na podstawie przeprowadzonych analiz można wskazać tendencję statystyczną sugerującą, iż uczniów szkół gimnazjalnej i licealnej odróżnia określanie swojej tożsamości w terminach dotyczących ich cech charakteru i osobowości (kategoria *osobowość*). Z analizy wynika, iż to uczniowie szkoły licealnej częściej stosują opis swoich cech charakteru i osobowości. Tendencja statystyczna została ujawniona także w przypadku kategorii *rodzina*. Z analizy wynika, iż to uczniowie szkoły licealnej stosunkowo częściej, w porównaniu do uczniów szkoły gimnazjalnej, poruszali w swoich wypowiedziach aspekty rodzinne. Wyraźnej różnicy między gimnazjalistami a licealistami nie odnotowano w zakresie określania siebie w kategoriach opozycyjnych, ukazujących

swoistą ambiwalentność poczucia tożsamości (kategoria *przeciwstawność*). Można jednak zaznaczyć, że istotność znalazła się w tym wypadku w granicach wykazania tendencji statystycznej wskazującej na to, iż to licealiści częściej używali określeń ambiwalentnych.

Kategorie formalne nie różnicowały w istotny sposób odpowiedzi uczniów szkół gimnazjalnej i licealnej. Jedyna różnica została ujawniona w odniesieniu do formy wypowiedzi, jaką była spójność (kategoria *spójność*). Uczniowie szkoły gimnazjalnej częściej od uczniów szkoły licealnej określali swoją tożsamość jako zamkniętą całość, której poszczególne elementy pasują do siebie.

DYSKUSJA WYNIKÓW

Wstępna analiza danych jakościowych ukazała, w jakich obszarach treściowych poruszają się adolescenti odpowiadający na pytanie: kim jestem? Prób wyodrębniania sfer, w których dokonuje się poszukiwanie poczucia własnej tożsamości, dokonali już Erikson (1997) i Marcia (1966, 1980), ale poszczególne płaszczyzny eksploracji tożsamościowej należy nieustannie poddawać weryfikacji. Brakuje w literaturze obszerniejszych opisów obszarów tożsamościowych. Znajdziemy w tej materii tylko wyjątki (Kłym-Guba, Ciecuch, 2016). Przeprowadzone badania pozwoliły na wyodrębnienie domen na podstawie tekstu tożsamościowego uzyskanego bezpośrednio od nastolatków. W ten sposób uzyskano aż 19 kategorii treściowych i sześć kategorii formalnych, jakich używali młodzi ludzie do odpowiedzi na pytanie: kim jesteś? Zastosowane tutaj podejście badawcze daje większe możliwości eksploracyjne i pozwala na uchwycenie niuansów związanych z indywidualną dynamiką kształtowania poczucia tożsamości.

Dzięki wstępnej analizie danych jakościowych można zauważyć, iż zdecydowana większość badanej młodzieży cechuje się stałością poczucia tożsamości. Elementy pozytywne przeważają nad elementami negatywnymi, choć pojawienie się tych ostatnich u prawie jednej czwartej osób badanych powinno zwracać uwagę, zważywszy fakt, jak ważna jest w tym okresie rozwojowym samoocena (Pilarska, Suchańska, 2015). Kategorią, która występowała częściej niż *rodzina* czy *rówieśnicy*, była *szkoła*. Ten wynik może nieco zaskakiwać, gdyż w świetle wielu teorii w okresie dorastania szczególną rolę zajmują rówieśnicy, którzy przejmują pierwszeństwo nawet przed rodziną – to oni dają często możliwość przetestowania projektu tożsamościowego (Forthun, Montgomery, Bell, 2006). Taki wynik może jednak mieć związek z miejscem i czasem przeprowadzenia badania oraz specyfiką badanej grupy – uczniów uczęszczających do jednej z lepszych szkół w województwie, a więc skupionych na aspektach edukacyjnych prawdopodobnie bardziej od swoich rówieśników. Większa część badanej młodzieży podkreślała swoją przynależność do jakiejś grupy, co stanowiło dowód na istotny wymiar, którym jest tożsamość społeczna. Ten wymiar tożsamości podkreślany jest także przez wielu współczesnych badaczy (Jenkins, 2014; Oleś, 2012). Jedna trzecia nastolatków pisała o swoich zainteresowaniach, tylko kilka procent respondentów w opisie swojej tożsamości użyło natomiast odniesień do światopoglądu. Ten fakt każe zweryfikować tradycyjne poglądy Eriksona (1997) i Marcii (1980), którzy uważali płaszczyznę światopoglądową za jedną z najistotniejszych w kształtowaniu poczucia tożsamości. Wypowiedzi aktywne i rozbudowane przeważały nad wypowiedziami statycznymi i prostymi. Niemniej jednak około 14% młodych ludzi miało duży kłopot z odpowiedzią na pytanie, kim są. Ten odsetek jest nieco większy od uzyskanego przez Brzezińską i Piotrowskiego (2009) w badaniach nad statusami tożsamości. Zarówno wyniki opublikowane przez wspomnianych autorów, jak i obecne badania pokazują, że w każdej grupie adolescentów znajdują się osoby mające poważne problemy z poczuciem własnej tożsamości, w związku z czym istotne wydaje się pomaganie młodym ludziom w szukaniu odpowiedzi na jedno z najważniejszych pytań tego okresu życia.

Nie wszystkie otrzymane wyniki odzwierciedliły przyjęte wcześniej założenia o różnicach treściowych między uczniami szkoły gimnazjalnej a uczniami szkoły średniej. W opisie poczucia tożsamości uczniowie szkoły licealnej odwoływali się do swoich cech charakteru i osobowości częściej niż uczniowie szkoły gimnazjalnej, co zostało ujęte w hipotezach badawczych. Istotnie częściej stosowali też pojęcia oryginalne, co także zostało założone wcześniej. Nie uzyskano natomiast wyników mogących potwierdzić fakt, iż uczniowie szkoły średniej częściej podkreślają swoją niezależność i odrębność od innych. Odnotowano, iż uczniowie szkoły licealnej częściej niż uczniowie gimnazjum odwoływali się w swoich wypowiedziach do poglądów. Jest to zgodne z prawidłowościami rozwoju młodzieży i faktem, że w późnej adolescencji następują już pierwsze próby integracji światopoglądu. Stosunkowo ciekawym odkryciem było to, iż wypowiedzi uczniów gimnazjum były bardziej spójne, podczas gdy wypowiedzi uczniów szkoły licealnej nie okazały się bardziej rozbudowane, aktywne czy dynamiczne. W świetle badań nad wydłużającym się okresem wchodzenia w dorosłość taki wynik może przemawiać za stwierdzeniem, iż to na okres późnej adolescencji przypada obecnie największy kryzys tożsamościowy i swego rodzaju dezintegracja tożsamościowa. Zdają się to potwierdzać także wyniki innych badań (Brzezińska, Piotrowski, 2009). Potwierdzenie takiej hipotezy wymaga jednak ciągle nowych analiz.

Zaprezentowane badania, stanowiąc wkład w lepsze poznanie procesu formowania się poczucia tożsamości współczesnych nastolatków, wymagają wciąż dalszych analiz. Szczególnie wartościowe mogłoby być przeprowadzenie bardziej pogłębionych wywiadów, pozwalających uchwycić nie tylko treść i formę poczucia tożsamości dorastającej młodzieży, lecz także dynamikę stojącą za taką, a nie inną treścią tego poczucia. Pomocne w lepszym zrozumieniu procesu kształtowania się tożsamości adolescentów byłoby zestawienie badań jakościowych i ilościowych w tym względzie, a także analiza związków między wybranymi aspektami poczucia tożsamości a innymi wymiarami psychologicznymi kreującymi się w okresie dorastania, takimi jak obraz siebie czy poczucie własnej wartości.

BIBLIOGRAFIA

- Bardziejewska, M. (2013). Okres dorastania. Jak rozpoznać potencjał nastolatków? W: A. I. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 345–377). Sopot: GWP.
- Bartoszuk, K., Pittman, J. (2010). Does family structure matter? A domain specific examination of identity exploration and commitment. *Youth & Society*, 42, 155–173. <https://doi.org/10.1177/0044118X10377648>
- Batory, A., Brygoła, E., Oleś, P. (2016). *Odsłony tożsamości*. Warszawa: PWN.
- Berzonsky, M. D., Ciecuch, J., Duriez, B., Soenens, B. (2011). The how and what of identity formation: associations between identity styles and value orientations. *Personality and Individual Differences*, 50, 295–299. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.10.007>
- Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child*, 22, 162–186. <https://doi.org/10.1080/00797308.1967.11822595>
- Brzezińska, A. I., Appelt, K., Ziółkowska, B. (2010). Psychologia rozwoju człowieka. W: J. Strelau, D. Doliński (red.), *Psychologia akademicka. Podręcznik* (t. 2, s. 95–294). Sopot: GWP.
- Brzezińska, A., Piotrowski, K. (2009). Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wyłaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS). *Studia Psychologiczne*, 47(3), 93–109.
- Crocetti, E., Luyckx, K., Scrignarò, M., Sica, L. S. (2011). Identity formation in Italian emerging adults: a cluster-analytic approach and associations with psychosocial functioning. *European Journal of Developmental Psychology*, 8, 558–572. <https://doi.org/10.1080/17405629.2011.576858>
- Czerwińska-Jasiewicz, M. (2015). *Psychologia rozwoju młodzieży w kontekście biegu ludzkiego życia*. Warszawa: Difin.
- Duriez, B., Luyckx, K., Soenens, B., Berzonsky, M. (2012). A process-content approach to adolescent identity formation: examining longitudinal associations between identity styles and goal pursuits. *Journal of Personality*, 80, 135–161. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2011.00729.x>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity. Youth and crisis*. Nowy Jork: Norton.
- Erikson, E. H. (1974). *Dimensions of a new identity*. Nowy Jork: Norton.
- Erikson, E. H. (1997). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań: Rebis.
- Erikson, E. H. (2004). *Tożsamość a cykl życia*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Erikson, E. H. (2012). *Dopełniony cykl życia*. Gliwice: Helion.
- Filipiak, E., Wiśniewska, M. (2014). *Opieka i wychowanie. Późna faza dorastania*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Forthun, L. F., Montgomery, M., Bell, N. J. (2006). Identity formation in a relational context: a person-centered analysis of troubled youth. *Identity*, 6, 141–167. https://doi.org/10.1207/s1532706xid0602_2
- Grochmal-Bach, B., Pąchalska, M. (2004). *Tożsamość człowieka a teoria mikrogenetyczna*. Kraków: WAM.
- Havighurst, R. J. (1981). *Developmental tasks and education*. Nowy Jork: Longman.
- Jaczewski, A. (red.). (2001). *Biologiczne i medyczne podstawy rozwoju i wychowania*. Warszawa: Żak.
- Jenkins, R. (2014). *Social identity*. Londyn: Routledge.
- Kłym-Guba, M., Ciecuch, J. (2016). Dynamika poszukiwania tożsamościowego w różnych domenach we wczesnej adolescencji: wyniki badań podłużnych. *Roczniki Psychologiczne*, 2, 221–237. <http://dx.doi.org/10.18290/rpsych.2016.19.2-2pl>
- Kubacka-Jasiecka, D., Kuleta, M. (red.). (2008). *W kręgu psychologicznej problematyki tożsamości*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Lipska, A., Zagórska, W. (2011). „Stająca się dorosłość” w ujęciu Jeffreya J. Arnetta jako rozbudowana faza liminalna rytuału przejścia. *Psychologia Rozwojowa*, 1, 9–21. <https://doi.org/10.4467/20843879PR.11.001.0174>
- Marat, E. (2001). Depresja, poziom lęku i poczucia kontroli w aspekcie kształtowania się statusów tożsamości osobowej (w sferze – kontakty z rówieśnikami) u młodzieży szkół średnich i studentów. *Psychologia Rozwojowa*, 6(3–4), 333–343. <http://dx.doi.org/10.4467/20843879PR.13.006.1018>
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551–558. <https://doi.org/10.1037/h0023281>
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. W: J. Adelson (red.), *Handbook of adolescent psychology* (s. 159–187). Nowy Jork: Wiley.
- Meeus, W., van de Schoot, R., Keijsers, L., Schwartz, S. J., Branje, S. (2010). On the progression and stability of adolescent identity formation: a five-wave longitudinal study in early-to-middle and middle-to-late adolescence. *Child Development*, 81, 1565–1581. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01492.x>
- Morgan, E. M. (2012). Not always a straight path: college students' narratives of heterosexual identity development. *Sex Roles: A Journal of Research*, 66, 79–93. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-0068-4>
- Musiał, D. (2007). Kształtowanie się tożsamości w adolescencji. W: P. Francuz, W. Otrębski (red.), *Studia z psychologii w KUL. Tom 14.* (s. 73–92). Lublin: Wyd. KUL.
- Obuchowska, I. (2000). Adolescencja. W: B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka* (s. 163–201). Warszawa: PWN.
- Oleszkowicz, A., Senejko, A. (2013). *Psychologia dorastania: zmiany rozwojowe w dobie globalizacji*. Warszawa: PWN.

- Oleś, P. (2012). Tożsamość osobista i społeczna – płynna czy określona? W: W. Łukaszewski, D. Doliński, A. Fila-Jankowska, T. Maruszewski, A. Niedźwieńska, P. Oleś, T. Szkudlarek, *Tożsamość. Trudne pytanie: kim jestem* (s. 115–126). Sopot: Smak Słowa.
- Opczyńska, M. (1999). Moratorium psychospołeczne – szansa czy zagrożenie. W: A. Gałdowa (red.), *Klasyczne i współczesne koncepcje osobowości* (s. 123–141). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Pilarska, A. (2016). Wokół pojęcia poczucia tożsamości: przegląd problemów i propozycja konceptualizacji. *Nauka*, 2, 123–141.
- Pilarska, A., Suchańska, A. (2015). Poczucie tożsamości a przejawy zaburzeń osobowości: wyniki badań populacji nieklinicznej. *Psychiatria Polska*, 49, 599–613. <http://dx.doi.org/10.12740/PP/21369>
- Ruszkowska, E. (1997). Okres adolescencji w ujęciu psychoanalitycznym. *Dialogi – Zeszyty Instytutu Psychoanalizy i Psychoterapii*, 1/2, 31–36.
- Rydz, S. (2005). *Osobowościowe uwarunkowania przekształceń statusów tożsamości osobowej u młodzieży* (Niepublikowana praca doktorska). Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Schaffer, D. R., Kipp, K. (2015). *Psychologia rozwoju. Od dziecka do dorosłości*. Gdańsk: Harmonia.
- Seaton, C. L., Beaumont, S. (2014). Exploring the links between identity styles and forgiveness in university students. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 46, 366–374. <https://doi.org/10.1037/a0032009>
- Sica, L. S. (2009). Adolescents in different contexts: the exploration of identity through possible selves. *Cognition, Brain, Behavior: An Interdisciplinary Journal*, 13, 221–252.
- Tillmann, K. J. (1996). *Teorie socjalizacji. Społeczność, instytucja, upodmiotowienie*. Warszawa: PWN.

